

במרחבי העולם, אך כשכבדה מחלתה כתבה בפשטות: "אני מזוהה כל כך עם הגוף שלי והמחשבות שלי, שההיפרדות קשה". יתכן כי הרעיון הבודהיסטי היחיד שעמו יכולה היתה להזדהות בשלמות היה כוחו של ההווה, עצם הנוכחות בכל רגע בודד, בלא מחשבה על העבר שחלף ועל העתיד שטרם הגיע. אף בהקשר זה הציגה נקודת מבט אותנטית ואמיצה, והסבירה כי דווקא מחלתה הקשה גרמה לה לחוות כל רגע במלואו, לחוש בעוצמת הסבל אך גם בפסגות האושר: "אני יכולה להיות מאושרת מאוד מצד אחד, ומצד שני לדעת כל הזמן שאני חולה, שזמני קצוב, להרגיש כאב חריף. אני שוקעת פעמים רבות בריכאון קליני, היינו ייאוש ואברן היכולת לחיות באמת, אבל ברגעים רבים אחרים האושר חי כאן"; "זוהי המתנה הגדולה ביותר של הבודהיזם עבורי עד כה. אני חושבת שזו גם אחת הסיבות לכך שהחיים שלי מאושרים כל כך עכשיו, כי באמת אני חיה כאן ועכשיו, בלי מחשבות על העבר (כמעט) וממילא בלי עתיד..."

לוטנברג משוחח עמה על הרעיון הבודהיסטי של ארעיות החיים - אניצ'ה - ומציין כי קל להבחין בכך; "די להתבונן בעלה הנובל, ביום שהופך ללילה", קשה יותר להפנים את משמעותו של רעיון זה ולחיות על פיו, דהיינו "להעריך כל רגע ולהתענג עליו מפני שהוא חד-פעמי, ייחודי ולכן גם יקר כל כך". בתגובתה מתארת ליאורה התדרדרות נוספת במצבה, ומעירה בחיך מר: "ה'אניצ'ה' אצלי אקטיבי מאוד. הכל משתנה מהר, מהר מדי בשבילי". אך גם ברגעים אלה התבוננה בבחירות בחייה ההולכים ואוזלים וכתבה: "השפיעה עלי הידיעה של המחלה והסופיות. חייתי את הרגע בשביל עכשיו ולא בשביל מה שיצא מזה פעם [...] הייתי האדם בעולם".

גתית הולצמן - חוקרת הפילוסופיה היהודית בימי הביניים ובעת החדשה, ומרצה במכללת לוינסקי לחינוך.

הגורסת כי כולנו סופגים פגיעות, חיצים שונים ומשונים הנורים אלינו מכל עבר, אולם אנו מוסיפים אל הפגיעה החיצונית הראשונית פגיעה נוספת, החץ השני, וזה חץ פנימי הנורה מנשמתנו פנימה, ומהותו אשמה, ייסורים, מצוקה ובלבול, שבאמצעותם אנו מנסים לשווא לעקור את החץ הראשון. כאשר חלקה ליאורה עם אילן את תחושת האשם על האסון שיביא מותה על בתה, ענה לה: "את נמצאת בילדתך הקטנה, ותמשיכי להיות בה ואיתה תמיד. את הסבל שאת עוברת עם הידרדרות מצבך הגופני מעצים הסבל שנלווה לכך עקב תחושת האשמה והנטישה שאת חשה כלפי ילדתך, וזה כבר החץ השני".

כמי שתמיד היתה תלמידה מעולה ושקדנית שחלקה כבוד רב למוריה, היתה ליאורה בה בעת גם ביקורתית, יצירתית ובעלת מחשבה מקורית שביטאה בקול צלול ובוטח. מכלול תכונות זה אפיין את פעילותה האקדמית והוא ניכר אף באופן שבו קלטה, הפנימה ויישמה את המסורת הבודהיסטית שהתוודעה אליה בסיועם של לוטנברג, סטיבן פולדר ומורים נוספים. כאשר החמיר מצבה הרפואי כתבה: "מהרגע שאני מזהה חולשה, אני נעשית מדוכאת. אני נזכרת בכל הרעות הקשורות לזה, לכל מה שקרה לי בעבר, ולכל הפחדים הנוגעים למותי הקרב. בקיצור, החץ השני". היא הפנימה את המסר הבודהיסטי שמבחין בין הפגיעה הפיזית לבין ההתייחסות הנפשית לכך, העלולה להגביר את עוצמת הסבל. אך כאשר כתבה: "בקיצור, החץ השני" דחתה למעשה את המסר הבודהיסטי, ולימדה לקח ממשי יותר מפי מי שניצבת מיוסרת על סף התהום עצמו. היא הטילה ספק גם בתורה הגורסת כי אין זהות הכרחית בין הישות לבין הגוף שבו היא שוכנת. לעתים חשה כי נשמתה ניתקת מגבולות הגוף ונישאת

יוסי ברנע לחשוב באחריות

בני גדרון, יסכה מוניקנדס-גבעון, ענבל אבו ואורן קפלן: הכלכלה החברתית החדשה בישראל, רסלינג 2018, 234 עמ'

ההשתתפותית כמובילות את השינויים בכלכלה החברתית, וזאת בעיקר באמצעות ארגונים ללא כוונת רווח. "מנגד, הכלכלה החברתית מבוססת על יזמות חברתית המדגישה את היזמות והרצון שלה להתמודד עם סוגיות וצרכים חברתיים. היזמות תהיה של הפרט ובדרך כלל תעשה בפלטפורמה עסקית" (עמ' 27).

תיאורטית אמורה המדינה הניאו-ליברלית לתת עדיפות לזכויות קניין פרטיות, לשלטון החוק, ולמוסדות סחר חופשי (פירוט ראו קיצור תולדות הניאו-ליברליזם, דייוויד הארווי, מולד 2015).

אין בכך משום סתירה הכרחית לתפיסת הכלכלה החברתית החופנת אפשרויות ארגוניות רבות ובכללן גם תאגיד התועלת (Benefit Corporation) שהוא "תאגיד למטרות רווח שייצר הכנסות ויחלק רווחים, אך יעשה זאת בצורה שתטיב עם הסביבה ועם החברה בנוסף לבעלי המניות" (עמ' 63).

במילים אחרות, במסגרת המדינה הניאו-ליברלית ישנן אפשרויות פעולה רבות לכלכלה החברתית, והמחברים עומדים על המגוון. אגב זאת, הם מעלים טענה חשובה (המופיעה כבדרך אגב בספר), כי שלא כמו הסוציאליזם אין הכלכלה החברתית חותרת "לשוויון מלא בין בני אדם... אבל רואה בפערים מעמדיים מוגזמים סכנה קיומית לחברה [...] מאמינה בשיתופיות אבל מעודדת יזמות אישיות ויצירתיות של הפרט" (עמ' 9).

הכלכלה החברתית החדשה שבה עוסק הספר היא זירה המשתמשת בכלים עסקיים לשיפור החברה, תוך אמונה בשיתופיות ובעידוד, וגם ביוזמה אישית וביצירתיות. זוהי הגדרה רחבה למדי ולפיכך רלוונטית לקשת רעיונית רחבה מאוד של תפיסות, כולל של קפיטליסטים שיש להם עניין בפעילות חברתית; והמשפט המנוסח כך - "מדובר בזירה הנמצאת בשלבי התפתחות שגבולותיה טרם נקבעו" (עמ' 9) - אינו תורם להבהרת ייחודה.

כדי לעסוק במהות הכלכלה החברתית בוחרים המחברים להתמודד עם השאלה היכן ממוקמת הכלכלה החברתית החדשה ביחס למגזר העסקי, הציבור והמגזר השלישי. מסתבר שיש הבדל בין המודל האירופאי המדגיש את החברה האזרחית והרמוקרטית

בגינה הציבורית

הן מכסות עלי, השנים, אבל אני מסרב להתכסות. גם עכשיו אני מושיט יד מתחת להריסות ורוצה להמשיך לאהוב. זה לא קל מתחת לשכבות האדמה. יש בי עוד צורך לעורר מהומה בלבבות, אוזני כמהות ליבבות שבוקעות מגרונך, אני רוצה את עתידך קרוב לחזי, אני נבזי בהתעקשותי לכפור במותי, עובר בין גינות בוקר ריקות, מנקים מארץ זרה מכינים שבילים למצהלות ילדים. לעת עתה אני מוכן לנטוש את הירידים. קרוב לכאן עשינו אהבה על ספסל ליד בית ספר. ייתכן שנעקר מאז, אולי היה לאפר אבל זכר מגעו בברפי מדהיר את צעדי אל המקום המשוער של היותך. הנה אור בוקע בתוכי. היום עוד לא דועך.

היסטורית, גורסים המחברים כי "שורשיו של המגזר השלישי בישראל נטועים במסורת היהודית ונבנים על עקרונות החסד, הצדקה והערבות ההרדית" (עמ' 127) ומסבירים זאת בקיומם של היהודים כמיעוט אתני ורתי בפזורה. למעשה מדובר היה בשותפות קהילתית יהודית אוטונומית.

את "השנור" - משטר החלוקה בתקופה העותומנית, והגיוס הציוני (כשלפי הבדיחה "הציונות" היא בגדר לקיחת כסף מיהודי אחד ונתינתו ליהודי שני לשליחת יהודי שלישי לארץ) הם מכתירים כזוה המושג על ידי מוסדות וולונטריים חברתיים, מדברים על "מימון פילנתרופי" ומציינים ש"ישראל היא ככל הנראה המדינה המובילה בעולם ביבוא כספי פילנתרופיה" (עמ' 197); במילים אחרות: ישראל שדרגה את משטר החלוקה העותומני.

כקהילה של יהודים בארץ ישראל, אך לא כמדינה טריטוריאלית שמקימת רפובליקה לכלל אזרחיה, נוצר מצב שבו תרומות יהודים מחו"ל משמשות לעתים קרובות בסיס לזהותם כיהודים (עמ' 197).

ציינתי קודם את הקואופרטיב: "הקואופרטיבים המסורתיים מבוססים על דמוקרטיה ועל שיתוף כלל החברים בקואופרטיב בניהולו ובהפעלתו, ומטרתם לקדם מטרות חברתיות משותפות" (עמ' 28). מבחינה התיישבותית היווה הקיבוץ את המודל האולטימטיבי הציוני לכך, אך מודל זה פשט את הרגל רעיונית, והתמוטט ארגונית. עוד קודם לכן היו שביקרו את שכבת האוליגרכיה של המנהלים שנוצרה ושלטה בפועל בקיבוצים, מה שמבטא את טענתו של אריסטו, כי לכל צורת שלטון פוליטית טובה יש גם צורה רעה וכמו שיש אריסטוקרטיה יש גם אוליגרכיה.

המחברים גורסים כי אינם רוצים לחזור (למרות ביקורתם על "משטר הקניין הפרטי") לכלכלה החברתית של שנות החמישים והשישים, ולסוציאליזם של אז, אולם דומה שהם לא הצליחו להראות שבמסגרת הניאו-ליברליזם לא ניתן לקיים ארגוני כלכלה חברתיים. יחד עם זאת, נוכח הפגיעה בקיימות, במשאבים של כדור הארץ, בבעלי החיים, שחלקם הופכים נדירים וחלקם אף נעלמים בכלל, יש מקום לחשוב לא רק במונחים חברתיים בנוסף לכלכליים, אלא במונחים של אחריות על החיים על כדור הארץ, וגם עליו.

הקורא עלול לאבד את דרכו בשפע הדוגמאות של המיזמים העסקיים החברתיים וההתרחבות המתמדת של התחום. המודלים המסורתיים המוזכרים הם - מודל חברת הבת, מודל הספקטרום הרואה מיזמים עסקיים חברתיים כמקטע על ספקטרום שנע בין עסק למטרות רווח בלבד לבין מלכ"ד, מודל החדשנות החברתית, מודל ה-EMES המגדיר מיזם עסקי חברתי כסוג של ארגון המונחה מכוח פרמטרים מסוימים של מנהל תקין, מטרה חברתית וחלוקת רווחים מוגבלת.

הקונקרטיזציה הטיפולוגית בספר מרובה, והיא מציפה את הקורא בים של מידע: הדיון בשחקנים וכליהם במרחבי החזית החדשה מופיע תחת

הכותרת "מוסדות להשקעות אימפקט חברתיות" ובפירוט: א. אוגרי הון ב. שווקים משניים. ג. בורסה חברתית. ד. קרנות השקעה חצי ציבוריות. ה. קרנות צדקה המתפקדות כבנקים פילנתרופיים.

תחת הכותרת "מוסדות תמיכה להשקעות אימפקט חברתיות" יבוא הפירוט: א. מתוככי יוזמות. ב. מפתחי יכולות. ג. ארגוני תשתית.

תחת הכותרת "ישויות התומכות עזרת המענקים" יפורט: א. פלטפורמות אינטרנטיות לתרומות ישירות. ב. קרנות צדקה הממומנות על ידי תאגידים/ קרן תאגידית. ג. קרנות המרה. ד. שיתופי פעולה מימונים.

ואם אין בכך די, ניתן לקרוא תחת הכותרת "כלי מימון חדשים" את הפירוט הבא: הלוואות, חיזוקי אשראי, ניירות ערך להכנסה קבועה, איגוח, הון מניות, השקעות מניות מדומה, אג"ח חברתי, וכשתחת הכותרת "כלים חדשים נוספים" ניתן לקרוא על ביטוח זעיר, השקעות ורכישות אחריות, ומענקים.

פרטנות זו מתאימה לסטודנטים או לחוקרים במנהל עסקים או בכלכלה, אך ספק אם לקורא הממוצע או החפץ דעת, יש בה צורך, אם רצונו לעמוד על המשמעות המעשית של התופעה במציאות הכלכלית חברתית של ימינו.

אין די בהעלאת הטענה כי "הקצף יצא נגד המערכת הכלכלית המבוססת על משטר ניאו-ליברלי המאפשר ליחידים לקבל הטבות כדי להגדיל את עושרם, לעתים על ידי מניפולציות של הקצאות כספים ציבוריים ו/או קבלת אשראי מועדף מבנקים (כפי שמראים למשל ההליכים המשפטיים המתנהלים בשנים האחרונות כנגד טייקונים)" (עמ' 194) - זאת כדי להתמודד עם כשלי הקפיטליזם או הסוגיות שבמחלוקת שהוא חופץ.